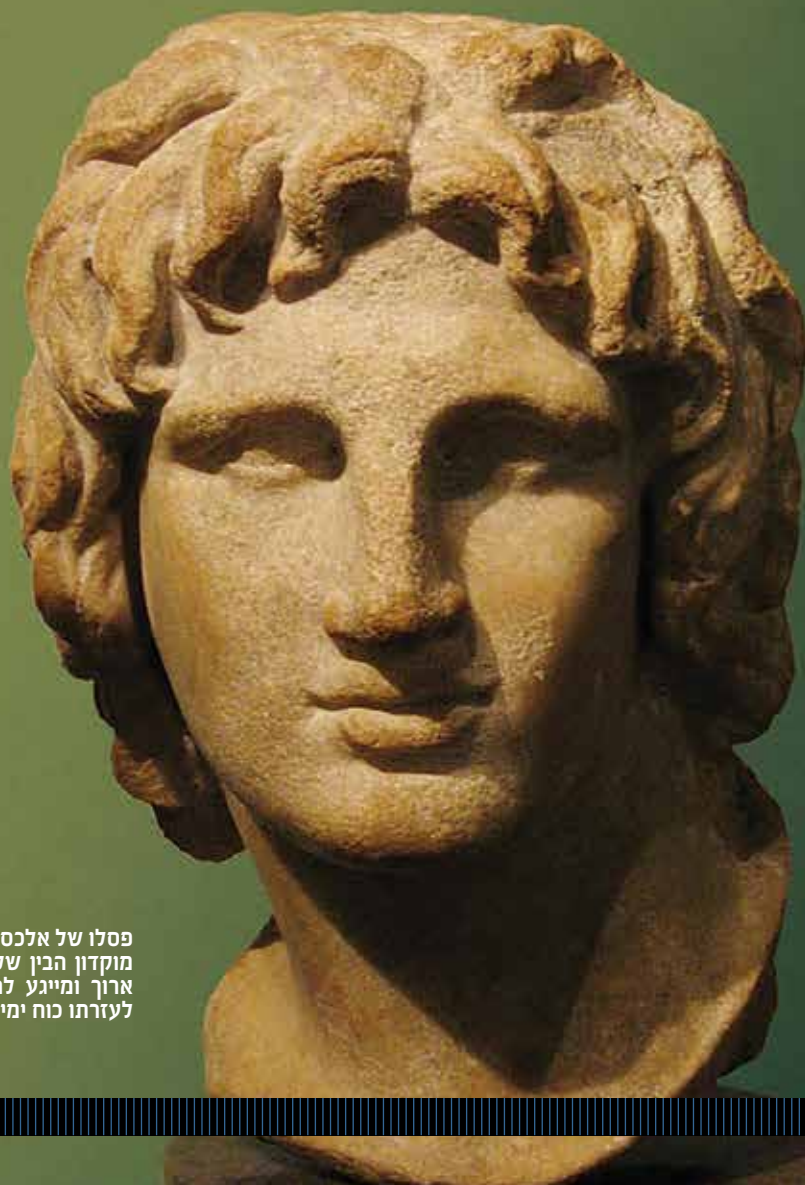

היחידות הימיות המיוחדות

מאסטרטגיה של הצי החלש לארגז הכלים של הצי החזק

מאז ימי היוונים בעת העתיקה ועד אמצע מלחמת העולם השנייה היו מבצעים מיוחדים בים ובחופים נשקו של החלש. אולם האמריקנים - החל מ־1943 - הפכו את היחידות הימיות המיוחדות לחלק בלתי נפרד מנשקו של החזק

פסלו של אלכסנדר השלישי ממוקדון | אלכסנדר מוקדון הבין שללא שליטה בים יהיה זה תהליך ארוך ומייגע להכניע את העיר צור, והוא גייס לעזרתו כוח ימי נוסף מקפריסין ומהאיונים

מבוא

ההיסטוריה מלאה במעשי גבורה של יחידים או של קבוצות קטנות. נראה שנכון יהיה להעריך שרובם אבדו לידע האנושי - חלקם כיוון שהתרחשו לפני תחילת ההיסטוריה הכתובה, וחלקם משום שבוצעו על ידי הצד המפסיד, וכפי שאמר צ'רצ'יל: "המנצחים זוכים לכתוב ההיסטוריה".

מבצעים מיוחדים רבים בוצעו מאות שנים לפני שהמחשבה על הקמת יחידות מיוחדות עלתה לראשונה. קיימות הגדרות רבות למושגים "מבצע מיוחד" ו"יחידה מיוחדת", אך לצורך הפשטות, המאמר הזה עוסק ביחידות שהוגדרו "מיוחדות" על ידי צבאותיהן. במאמר מתוארים כמה מבצעים מיוחדים ויחידות מיוחדות במהלך ההיסטוריה ומוסבר כי למרות הדמיון הרב שיש בין היחידות האלה במהלך ההיסטוריה, הרי רק במהלך מלחמת העולם השנייה חל שינוי תפיסתי בנוגע לאופי הפעלתן ושילובן במערכה.

צוללני חבלה בעת העתיקה

המבצע הימי המיוחד המתועד הראשון בהיסטוריה האנושית התרחש כנראה בסוף הקיץ של שנת 480 לפני הספירה, במהלך מלחמות הפרסים ביוונים. המים של הים האגאי היו חמים ובהירים. ממזרח ליבשת היוונית, לא רחוק מחר האקרופוליס, התרכזו שני ציים בציפייה לקרב שאמור היה להתרחש למחרת. הצי היווני, שכלל כ-280 ספינות מלחמה, היה קרוב יותר לחוף וחסם את הגישה של הצי הפרסי שהתכוון להחייף חלק מ-800 הטרירמות (ספינות משוטים גדולות) שלו על חוף ארטמיסיוס וכך לחסום את נסיגתו של צבא היבשה היווני שהיה צפונית לו.

כמה ימים לפני כן עוד היו לצי הפרסי כ-1,200 טרירמות, שבכל אחת מהן כ-170 חותרים, ועוד כ-3,000 ספינות חתירה קטנות יותר, שבכל אחת מהן היו 50 חותרים, אך סערה בים האגאי הטביעה כשליש מהן.¹ אף שכל הספינות האלה הפליגו תחת הדגל של צי פרס, הן השתייכו למעשה למספר רב של ציים ממזרח הים התיכון: הצי הפניקי, הצי המצרי, הצי הקפריסאי והצי האייוני.²

בחלק מהאיים היווניים הייתה מורשת של צלילה לצורך שליית ספוגים. הפרסים העסיקו כמה צוללנים כאלה והטילו עליהם להנציל חפצי ערך מספינות שטבעו במים רדודים (מעבר לכך לא ניתן היה לצלול באותה העת, שכן מערכות צלילה כמובן לא היו קיימות עדיין). על אחת הספינות בצי הפרסי עמדו הצוללן, שנחשב לטוב בזמנו, סקילאס מסיון (Scyllias of Scione) עם בתו הידרה. לסקילאס היו, כנראה, ייסורי מצפון על ששייע ללחימה נגד בני מולדתו. לכן

אל"ם (מיל) אריאל קצין מודיעין

בשלב מסוים החליקו סקילאס ובתו לתוך המים החמים וצללו אל מתחת לטרירמות הפרסיות. השניים השתמשו בסכיניהם החדות כדי לחתוך את חבלי העוגנים. סערה שפרצה כמה שעות לאחר מכן ריסקה את הספינות הצפות זו נגד זו וגרמה לטביעת רבות מהן. על פי הסיפור, סקילאס יצא מהמים ליד ארטמיסיוס, קרי לאחר צלילה למרחק של שמונה קילומטרים, אך אפילו הרודוטוס, שהעלה את הסיפור על הכתב, נטה להאמין שהוא הפליג לחוף בסירה.³ למרות הפעולה הזאת הובסו היוונים במערכה בארטמיסיוס, אך ניצחו בקרב שלאחר מכן, בסלמיס (Salamis), שבעקבותיו נסוגו הפרסים לאסיה הקטנה. המבצע הימי המיוחד המתועד שלאחר מכן נערך 66 שנים מאוחר יותר, ב-414 לפני הספירה על החוף של סירקוזה (סיציליה). העיר, שכרתה ברית עם ספרטה, הייתה נתונה להתקפה של ספינות מלחמה אתונאיות במסגרת המלחמה הפלופונסית. תושבי העיר הנצורה "מיקשו" את החוף היחיד שהיה ראוי להנחתת כוחות באמצעות תקיעת מוטות מחודדים רבים במים הרדודים, בקרבת החוף. הקצוות של המוטות היו מתחת לפני המים כדי שלא ניתן יהיה להבחין בהם. באמצעות המוטות קיוו המגינים לנקב את הספינות הקרבות ולהטביע אותן עוד לפני שיגיעו לחוף. לאתונאים נודע על ההכנות של המגינים - כנראה ממרגלים. הם שלחו אפוא לחוף, בחשאי, סירות קטנות ועליהן צוללנים (כנראה גם הם צוללני ספוגים), ואלה חתכו את המוטות או חילצו אותם מהחול.⁴ טיהור החוף מ"מוקשים" לקראת הפלישה הוא דוגמה חריגה לפעולה מיוחדת התקפית, שכמותה אנחנו עתידים לפגוש רק יותר מ-2,350 שנים מאוחר יותר - במבצעים מיוחדים של צוותים אמריקניים מיחידת החבלה הימית (UDT) בזירת האוקיינוס השקט ובזירת אירופה ב-1944 וב-1945.

דוגמה נוספת לפעילות ימית מיוחדת ניתן לראות גם בלבנט ב-332 לפני הספירה. אלכסנדר הגדול הגיע לעיר הפניקית צור, לאחר שכבש כבר את הערים הפיניקיות צידון, ביבלוס [גבל] וארווד. העיר צור שכנה על אי המרוחק כמה עשרות מטרים מהחוף, ואלכסנדר הורה לבנות סוללה כדי שחייליו יוכלו להגיע לעיר הנצורה. אך גם לאחר שהסוללה נבנתה, וצור חדלה להיות אי לנצח, לא הצליח הצבא היווני לפרוץ לעיר

לשלוש הדוגמאות שלעיל - הצלילה של סקילאס, "מיקוש" חוף סירקוזה והפעולה של הצוללנים מצור - יש מנה משותף: כולן היו מהלכים של התגוננות פעילה. בכל אחת מהדוגמאות האלה היה זה הצד החלש שניסה לקזז מכוחו של הצד החזק באמצעות פעולה מיוחדת בים

מוקפת החומה, שכן הצי של צור המשיך להטריד את החיילים על הסוללה ולפגוע במכשירי המצור. אלכסנדר הבין שללא שליטה בים יהיה זה תהליך ארוך ומייגע להכניע את העיר, והוא גייס לעזרתו כוח ימי נוסף מקפריסין ומהאיונים, כך שבסך הכול עמדו לרשותו 220 ספינות. הצי היווני המתגבר צר על העיר ומנע מהספינות הצוריות לצאת מנמלן ולפגוע בכוחות היבשה של אלכסנדר. נוסף על כך ניסה הצי של אלכסנדר למוטט את חומות צור מצידה המערבי באמצעות שימוש באילי נגיחה ומכונות מצור שהורכבו על הספינות.

מפקדי צור הבינו שאם לא ישמידו את הצי של אלכסנדר, תיפול עירם. באחד הלילות הם שלחו כמה צוללנים מבני צור כדי לפגוע בספינות היווניות. הצוללנים - כמו סקילאס - צללו מתחת לספינות הצרות וחתכו את כבלי העוגן שלהן. לרוע המזל של אנשי צור, שום סופה לא הגיעה כדי להשלים את המלאכה, ואלכסנדר היה מסוגל להחליף את כבלי העוגן בשרשראות ברזל וכך למנוע פעולת חבלה נוספת. צור נפלה לאחר מצור של חודש. 8,000 מאנשיה נטבחו, ו-30 אלף נמכרו לעבדות.⁵

לשלוש הדוגמאות שלעיל - הצלילה של סקילאס, "מיקוש" חוף סירקוזה והפעולה של הצוללנים מצור - יש מכנה משותף: כולן היו מהלכים של התגוננות פעילה, מעין "הגנה אקטיבית". בכל אחת מהדוגמאות האלה היה זה הצד החלש שניסה לקזז מכוחו של הצד החזק באמצעות פעולה מיוחדת בים. הגישה שלפיה פעולות מיוחדות בים הן נשקו של החלש עתידה הייתה להחזיק מעמד עד לאמצע מלחמת העולם השנייה. רק אז, כנראה בעקבות הצלחותיהן של היחידות הימיות המיוחדות, הן הפכו לאמצעי שכל הציים מפעילים אותו - גם החזקים שבהם.

העת החדשה: צוללת ומוקשים ימיים במלחמת העצמאות האמריקנית

בלילה של 5 בינואר 1778 נע גוף תת-ימי אליפטי מוזר במורד הזרם של נהר דלאוור, בקרבת העיר ניריורק, לעבר אוניית הוד מלכותה "הנשר", שהייתה חלק מהצי המלכותי הבריטי שהטיל סגר על המורדים האמריקנים. הכדור השטוח, ששייט כמה סנטימטרים מתחת למים, היה למעשה החלק העליון של גוף אליפטי בגובה של כשני מטרים וברוחב של כמטר. זו הייתה הצוללת המבצעית הראשונה בהיסטוריה, שבגלל צורתה נקראה "הצב". בתוכה ישב סמל עזרא לי שהשיט את כלי השיט המוזר הזה. הצוללת דמתה הרבה יותר לצוללת של לאונרדו דה וינצ'י מראשית המאה ה-16 מאשר לצוללות שאנו מכירים מהמאה ה-19 ואילך.⁶

דוד בושנל, ממציא הצוללת המבצעית הראשונה, היה מהנדס אמריקני שלמד באוניברסיטת ייל (מחזור 1754) והתנדב לסייע למלחמה

בבריטים. באוניברסיטת ייל הוא ערך כמה ניסויים בחומרי נפץ והצליח לפוצץ מטען מתחת למים. מאוחר יותר הוא היה מוקסם מהרעיון של ספינה תת-ימית שתוכל לסייע לשבירת המצור שהטיל הצי המלכותי על המושבות. הסגר הבריטי היה כה יעיל, עד כי מנהיגי המהפכה האמריקנים היו מוכנים לנסות כל פתרון אפשרי. בושנל קיבל את התקציב שביקש ועבד בחשאיות גמורה על הפרויקט שלו שעליו פיקד קפטן ג'ון בארי, שהיה באותה העת מפקד הכוח הימי של המורדים על נהר הדלאוור. מאוחר יותר הוא כונה "אבי חיל הים האמריקני".⁷

הצוללת הייתה למעשה חבית עץ שחוזקה באמצעות חישוקי מתכת. הכלי נותר זקוף במים הודות לגוש עופרת שהונח בתחתיתו. הוא כלל מכל שלתוכו ניתן היה להכניס מים דרך שסתום לצורך צלילה. אם הצולל רצה לצוף, הוא היה מרוקן את המים מהמכל באמצעות משאבה. התנועה קדימה נעשתה באמצעות מדחף בורג שהופעל ידנית בקדמת כלי השיט. האוויר נכנס דרך צינור שכלל שסתום ושחלקו העליון היה מחוץ למים. בתא הצוללת היה אוויר שהספיק ל-30 דקות צלילה.

הטבעתה של ספינת האויב אמורה הייתה להיעשות באמצעות קדיחת חור בתחתיתה במקדח יד שכוון כלפי מעלה. הצוללת אמורה הייתה להגיע מתחת לספינת היעד, לקדוח בה חורים, להצמיד לה מטען חבלה ולסגת.⁸

לאחר שיט ניסיון קצר נשלחה הצוללת, ובה עזרא לי, למשימתה הראשונה, שהייתה, כפי שצוין קודם לכן, להטביע את "הנשר". "הצב" הצליחה להתמקם מתחת לספינה הבריטית, אך עזרא לי לא הצליח לקדוח חורים בתחתית הספינה הבריטית. את מטען הנפץ הוא השליך לנהר בלי שהצמידו לספינה הבריטית, שכן הוא התגלה, וחייילים בריטים בסירות משוטים החלו לרדוף אחריו. למזלו, בניגוד ליורשת של "הצב" במלחמת האזרחים האמריקנית - הצוללת "הנלי" (Hunley) - הצליחה "הצב" לחזור בשלום מהפלגת הבכורה שלה.

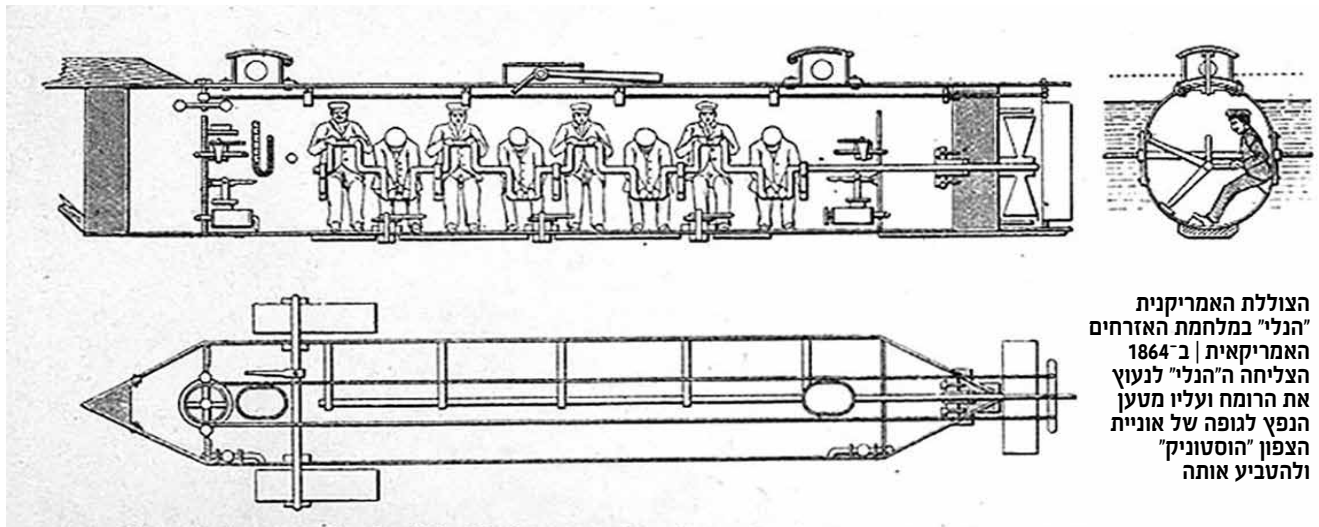
מתוסכל מהתוצאות הפנה בושנל את מאמציו להמצאה אחרת. בושנל אומנם נחשב לאבי הצוללת המודרנית, אך המצאתו השנייה היא ששינתה את פני הלוחמה הימית לנצח. הוא המציא את המוקש הימי הראשון, שעד סוף המאה ה-19 נקרא "טורפדו". ההמצאה הזאת אחראית לטיבוע יותר ספינות - צבאיות ואזרחיות - מאשר כל נשק ימי אחר.

מהפרק הזה עולה אפוא כי כמו במלחמותיה של יוון במאות ה-5 וה-4 לפני הספירה גם במלחמת העצמאות האמריקנית היו המבצעים המיוחדים בעיקר נשקם של החלשים.

טורפדו משופר ויחידות מיוחדות במלחמת האזרחים האמריקנית

מן המפורסמות הוא שהופעת הבכורה של חידושים צבאיים רבים, שהפתיעו את צבאות אירופה במלחמת העולם הראשונה, הייתה כבר

בושנל אומנם נחשב לאבי הצוללת המודרנית, אך המצאתו השנייה היא ששינתה את פני הלוחמה הימית לנצח. הוא המציא את המוקש הימי הראשון, שעד סוף המאה ה-19 נקרא "טורפדו"

הצוללת האמריקנית "הנלי" במלחמת האזרחים האמריקאית | ב' 1864 הצליחה ה"נלי" לנעוץ את הרומח ועליו מטען הנפץ לגופה של אוניית הצפון "הוסטוניק" ולהטביע אותה

חבית חומר הנפץ צריכה הייתה הצוללת לנעוץ בספינת אויב באמצעות ניגוחה. חומר הנפץ פוצץ - לאחר התרחקות הצוללת - בעזרת כבל שנמשך מהמטען.

ה"נלי" שקעה פעמיים במהלך ניסויי השיט וגרמה למותם של רוב אנשי צוותה. למרות זאת, מכיוון שהקונפדרציה הייתה כה נואשת לפרוץ את הסגר, היא נשלחה למשימה. ב-17 בפברואר 1864 הצליחה ה"נלי" לנעוץ את הרומח ועליו מטען הנפץ לגופה של אוניית הצפון "הוסטוניק" ולהטביע אותה. ה"נלי" הצליחה לאותת לחוף על הצלחתה, אך טבעה בדרך לחוף - כנראה משום שאנשי צוותה נחנקו בגלל העלייה החדה ברמת דר־תחמוצת הפחמן. ישנה הערכה אחרת, ולפיה הכבל של הרומח (שננעץ באוניית הצפון ושימש לפיצוץ המטען שבקצה הרומח) לא השתחרר מהצוללת, והתוצאה הייתה שהאונייה

הטובעת גררה את הצוללת אחריה למצולות.¹⁰

היחידות ימיות המיוחדות הראשונות נולדו באותה העת ולא במלחמת העולם השנייה, כפי שנהוג לחשוב. באוקטובר 1862 החליט קונגרס הקונפדרציה להקים שלוש יחידות חדשות ומיוחדות:

1. שירות הסוללה התת־ימית (The Submarine Battery Service), שתפקידה היה להגן על אזור החוף של בירת הקונפדרציה, ריצ'מונד, מפני התקפות מהים.
2. סוכנות הטורפדו (The Torpedo Bureau), שתפקידה היה להגן על שאר חופי הקונפדרציה.

3. יחידת השירות החשאי (The Secret Service Corps). תפקידה היה לתקוף מטרות צבאיות של האיחוד מקו המים. ביחידה שירתו 25 קצינים וחיללים, כולם מתנדבים.¹¹

הקונגרס של הקונפדרציה אישר את הקמת היחידות האלה ב-30 בנובמבר 1864, שנה וחצי לאחר הקמתן בפועל.¹² אנשי היחידות האלה היו מגיעים לחופי האויב באמצעות סירות משוטים קטנות, מצמידים מטעני חבלה ומטמינים מוקשים ולאחר מכן היו נסוגים דרך המים.¹³ באותו האופן עתידים היו לפעול לוחמי ה־SBS (שירות הסירות המיוחד) הבריטים במלחמת העולם השנייה.

לא נותר בידינו מידע רב על פעילות היחידות המיוחדות של הדרום, שכן, ככל הידוע, הרשומות נגרסו לפני נפילת הבירה ריצ'מונד, מה גם

במלחמת האזרחים האמריקנית (1861-1865). גם בתחום הלוחמה הימית הביאה מלחמת האזרחים ללא מעט חידושים, ובהם ספינות הברזל (Iron clads) וסירות הטורפדו (סירת מנוע קיטור קטנה או ספינת משוטים, שבחרטומה מוט ארוך, ובקצהו הורכב מטען נפץ. בהחלט לא מה שאנו מכירים מהמאה ה־20). הלוחמה הימית התנהלה במרחבי האוקיינוס האטלנטי, על החופים ובנהרות: הצפון הטיל סגר ימי על נמלי הקונפדרציה שבדרום החוף המזרחי של ארה"ב, ספינות מלחמה של הצפון תקפו את נתיבי ההספקה של הדרום, וקרבות התנהלו גם בנהרות הגדולים של הדרום ובמיוחד בשפכי הנהרות האלה.

בתחילת המלחמה היו לחיל הים של האיחוד (הצפון) כ־100 ספינות מלחמה מיושנות, ובסיומה היו לו יותר מ־660 ספינות. לקונפדרציה לא היה כלל צי בתחילת המלחמה, ובסיומה היו לה כמה עשרות ספינות, רובן חכורות, שלל אורכש, שכן לא היו מספנות גדולות בדרום. המאמץ העיקרי של הקונפדרציה היה לשמור שנתבי ההספקה שלה יישארו פתוחים. לשם כך היא הפעילה ספינות מטען מהירות שניסו לפרוץ את הסגר, לחבור לספינות אספקה צרפתיות באיים הקריביים - ולחזור לנמלי הדרום.

במלחמת האזרחים נעשה שימוש רב בגרסאות משופרות של המוקש הימי שהמציא בושנל - במיוחד בנהרות. המוקש היה באותה העת בקבוק זכוכית גדול מלא באבק שריפה, ודרך הפקק שבקצהו עבר חוט מתכת שחובר לחוף ולעוד מוקש בנהר. שני הבקבוקים הוצבו במקומם באמצעות אבן וחיית עץ צף. ב־12 בדצמבר 1862 הצליחה מערכת כזאת להטביע את אוניית הברזל "קהיר" של האיחוד בנהר היאזו (Yazoo). בעקבות ההצלחה הציבו לוחמי הדרום ערכות דומות גם

בנהרות הגדולים האחרים ופגעו בלא מעט כלי שיט של הצפון.⁹ נשק יותר מפורסם, אבל פחות יעיל, היה הצוללת "הנלי" שהפעילה הקונפדרציה. היה זה הניסיון השלישי לבנות צוללת לחימה (לא כולל הציורים של לאונרדו דה וינצ'י). את ה"נלי" עיצב ובנה הוראס לוסון הנלי (Hunley), והיה לה צוות של שמונה אנשים. אלה הניעו ברגליהם גל ארכובה שהיה מחובר למדחף באחורי הצוללת. בחלקה הקדמי של הצוללת הורכב מוט ובקצהו הוצמדה חבית חומר נפץ. את המוט ועליו

שלצפון המנצח לא היה רצון להאדיר את אויבו. שתי פעולות מיוחדות בלבד מוזכרות בספרות: הראשונה היא של יחידת השירות החשאי שפיתחה את "מוקש הפחם" (Coal Torpedo). היו אלה מטעני חבלה שהוברחו לתוך מטעני פחם של הצפון בתקווה שיגיעו בסופו של דבר לדוודים של ספינות הקיטור ויתפוצצו בהם. לא ידוע כמה מטעני חבלה כאלה יוצרו, אך ידוע שלפחות אחד מהם הגיע ליעדו. ב-27 בנובמבר 1864 טבעה ה"גרייהאונד", ספינה של הצפון להובלת גייסות, בעקבות פיצוץ הדוד שלה בעת שהפליגה בנהר הג'יימס.¹⁴

הפעולה המיוחדת השנייה התרחשה ב-9 באוגוסט 1864 בעיר הנמל סיטי פוינט בוויירג'יניה שהייתה מרכז לוגיסטי חשוב של הצפון. שני אנשי השירות החשאי של הדרום החדירו פצצת זמן לתוך ספינת מטען של הצפון שהייתה עמוסה בחומרי נפץ. את הפצצה הם הסתירו בתוך קופסה שעליה היה כתוב "נרות". 30 אלף פגזי ארטילריה ו-75 כדורי רובים התפוצצו בעקבות התפוצצותו של מטען החבלה. שתי ספינות משא נהרסו לחלוטין, והמזח - על מחסניו - נהרס כמעט לחלוטין. עיתוני הצפון דיווחו שבפיצוץ נהרגו 58 בני אדם, אולם יש הערכות שלפיהן מספר ההרוגים היה גבוה הרבה יותר. שני הסוכנים שהטמינו את הפצצה חזרו בשלום לבסיסם. לצפון נודע רק לאחר המלחמה שמדובר היה בחבלה. ההערכה שם הייתה שמדובר בתאונת תחמושת.¹⁵

המסקנה היא אפוא שגם במלחמת האזרחים האמריקנית היה זה הצד החלש שפיתח אמצעים מיוחדים והוציא אל הפועל מבצעים לא שגרתיים בניסיון לקזז את כוחו של היריב החזק יותר.

המאה ה-20: רוכבים על הטורפדו

במחצית הראשונה של המאה ה-20 התרחשו שלוש מלחמות גדולות. הראשונה שבהן - מלחמת רוסיה-יפן (1904-1905) - הייתה מבחינות רבות מעין "ניסוי כלים" לקראת מלחמות העולם שפרצו לאחריה. במהלכה, ובעיקר בעקבותיה, הפכו אוניות המערכה הגדולות לנשק ההכרעה בים. זו גם הייתה המלחמה הראשונה שבה נעשה שימוש משמעותי בספינות טורפדו. לשני הצדדים היו צוללות (אם כי הן לא הופעלו בלחימה), ושני הצדדים השתמשו באופן מסיבי במיקוש ימי, שעד לשלבים האחרונים של המערכה גרם להטבעת יותר אוניות מאשר כל נשק ימי אחר.¹⁶

מלחמת העולם הראשונה (1914-1918) הייתה בעיקרה מלחמה יבשתית, אולם גם בה התנהלו מערכות ימיות גדולות וכן מערכות אמפיביות, שהידועה מכולן היא הנחיתה בגליפולי שהחלה ב-25 באפריל 1915. לקראת הנחיתה בגליפולי שחה קצין צי בריטי בשם פרייברי לחוף והדליק אבוקות כדי להכווין את סירות הנחיתה.¹⁷ משימות כאלה עתידות היו לבצע במלחמת העולם השנייה יחידות

מיוחדות בריטיות ואמריקניות. במהלך המלחמה הצליח הצי האוסטררו-הונגרי, בסיוע צוללות גרמניות, להצר מאוד את חופש הפעולה של הצי האיטלקי בים האדריאטי (במלחמת העולם הראשונה לחמה איטליה לצד בעלות הברית). בשלהי המלחמה החליטו האיטלקים לנסות לפגוע באוניית המערכה העיקרית של הצי האוסטררו-הונגרי, ה"ויריבוס אוניטיס" כדי שלא תמשיך לסכן אותם גם בשנים שלאחר המלחמה.

לצי האיטלקי, שהיה נחות מיריבו, לא הייתה יכולת לתקוף את הנמלים המאובטחים של האוסטרים, ובעיקר לא את נמל פולה (כיום חלק מקרואטיה) שבו עגנה ה"ויריבוס אוניטיס". קצין הנדסה ימית איטלקי בשם פאלוצ'י הציע להסב טורפדו כך שניתן יהיה להפליג בו בחשאי מתחת לפני המים. ההסבה נעשתה, וב-31 באוקטובר 1918, 11 יום לפני סיום המלחמה, יצאו פאלוצ'י ואיש צי נוסף בשם רוסיטי רכובים על טורפדו לעבר נמל פולה. מכיוון שמערכת נשימה תת-ימית הייתה באותם הימים עדיין בחיתוליה, השיטו השניים את כלי השיט החדשני כך שראשיהם בלטו מעל למים. הם הצליחו לחדור לנמל ולהצמיד מטען אחד ל"ויריבוס אוניטיס" ומטען נוסף לאונייה "וינה" שעגנה בסמוך. זמן קצר לאחר מכן נתפסו שני הלוחמים, אולם המטענים התפוצצו, ושתי האוניות טבעו בנמל.¹⁸ מקובל לראות בפעולה הזאת את לידתה של השיטת האיטלקית העשירית (הקומנדו הימי של הצי האיטלקי). אולם בפועל נגנזה שיטת הלחימה הזאת בתום מלחמת העולם הראשונה שכן מרבית אנשי היחידה נטו לפאשיזם ולא למונרכיה - ששלטה באיטליה באותה העת - ונחשבו איום על השלטון.

גם במקרה הזה היה האלתור הגאוני של האיטלקים תוצר של נחיתותם הכמותית והאיכותית מול הצי האוסטררו-הונגרי.

פריחת היחידות המיוחדות במלחמת העולם השנייה

במלחמת העולם השנייה הבינו כל הציים את תרומתן הפוטנציאלית של היחידות המיוחדות בזירה הימית, ולכן הוקמו עשרות יחידות כאלה. ב-1942 הייתה שנת השפל של בעלות הברית באוקיינוסים. במתקפת הצוללות הגרמניות באותה השנה בלבד איבדו בעלות הברית 1,160 כלי שיט בדחי של 6,266,215 טון. לשם השוואה, באותו פרק זמן הטביעו אוניות ומטוסים גרמניים 504 כלי שיט של בעלות הברית בדחי של 1,524,482 טון.¹⁹ הגרמנים הבינו היטב את יתרונותיה היחסיים של הצוללת, ובמהלך 1942 היה גידול מתמיד במספר הצוללות הגרמניות הפעילות: בינואר הפעילו הגרמנים 91 צוללות ובדצמבר - 212 צוללות. השיא של כל תקופת המלחמה היה באפריל 1943 - אז עמדו לרשות הצי הגרמני 240 צוללות פעילות.

במהלך 1943 חל שינוי בתפיסת היחידות המיוחדות בקרב בעלות הברית המערביות. מנשקו של החלש והנואש, הקלע של דוד, הפכו היחידות הימיות המיוחדות לכלי מרכזי דווקא בארסנל של גוליית

הצוללת האיטלקית "שירה" | במלחמת העולם השנייה הבינו כל הציים את תרומתן הפוטנציאלית של היחידות המיוחדות בזירה הימית, ולכן הוקמו עשרות יחידות כאלה; ובהן השייטת העשירית האיטלקית שהלוחמים שיצאו ממנה פגעו קשות בצי הבריטי בים התיכון

הוקמו יחידות ימיות מיוחדות ייעודיות: ה-COPPS (ראשי תיבות של Combined Operations Pilotage Parties), ביולי 1942 הוקמה ה-RMBPD (ראשי תיבות של Royal Marines Boom Patrol Detachment), זו האחרונה הוקמה בתגובה לפעילות השייטת העשירית האיטלקית בנמל אלכסנדריה.

לאחר מכן הוקמו יחידות דומות בצי ובנחתים של ארה"ב: בנובמבר 1942 הוקמה ה-NCDT (ראשי תיבות של Naval Combat Demolition Teams), וזו הפכה במהלך 1943 ל-UDT (ראשי תיבות של Underwater Demolition Teams). יחידה ימית מיוחדת נוספת שהקימו האמריקנים - במרס 1943 - הייתה ה-Beach Jumpers. זו עסקה בעיקר בפעולות הונאה. כמו כן הקימו האמריקנים יחידות מיוחדות רבות אד-הוק לקראת פעולות ספציפיות.

בין היחידות המיוחדות הראשונות, שהקימו הבריטים, ליחידות המאוחרות יותר, שהקימו האמריקנים, יש הבדל מהותי. הראשונות, הבריטיות, הוקמו כאשר בעלות הברית היו עם הגב לקיר. הן היו נשקו של החלש - כפי שהייתה יחידת השירות החשאי (The Secret Service Corps) של הדרום במלחמת האזרחים האמריקנית. אלמלא היו אלה יחידות שפעלו במסגרת צבאית, היינו קוראים לפעילותן "לוחמת גרילה". העובדה שהלוחמים לבשו מדים והיו כפופים להיררכיה צבאית מסודרת הפכה את פעילותן מ"פעילות גרילה" ל"מבצעים מיוחדים". לעומת זאת, היחידות האמריקניות שהוזכרו לעיל כבר נולדו לתוך אווירה שונה ומתוך צורך אסטרטגי שונה וכדי להבין זאת טוב יותר כדאי לפרט מעט על אודותן.

ה-NCDT הוקמה אד-הוק לקראת "מבצע לפיד" (Operation Torch), הפלישה לצפון אפריקה בנובמבר 1942. הבריטים הפעילו כמה צוותים, שלאחר מכן הוכפפו ל-COPPS, כדי לבדוק את חופי הנחיתה במרוקו ובאלג'יריה וכדי לסמן את הדרך לנחתות. האמריקנים הרכיבו

לאיטליה הפאשיסטית היו תוכניות התפשטות במזרח התיכון ובאפריקה. במסגרת התוכניות האלה היא כבשה את אתיופיה ב-1935. עם זאת איטליה חששה מאוד מהצי הבריטי ששלט בים התיכון ובעלת סואץ. עקב מגבלות תקציביות וצרכים אסטרטגיים אחרים לא יכלה איטליה לבנות צי שישתווה בגודלו לצי הבריטי, ולכן שב ועלה שנית הרעיון להפעיל יחידות ימיות מיוחדות. כך הוקם הקומנדו הימי האיטלקי שנקרא תחילה "השייטת הראשונה" ולאחר מכן "השייטת העשירית מאס" (MAS (Decima Flotiglia MAS). הוא ראשי תיבות של Motoscafi Anti Sommergibile (סירות מהירות נגד צוללות). השייטת העשירית כללה שתי יחידות: יחידת סירות נפץ ויחידת צוללנים שהסתייעו, בין היתר, בטורפדו שניתן לאיישו.

לשייטת העשירית היו במלחמת העולם השנייה פעולות רבות שגרמו נזק ניכר לצי הבריטי בגיברלטר ובמלטה. אולם היא תיזכר לעד בזכות פעולתה בנמל אלכסנדריה. בלילה של 3 בדצמבר 1941 התקרבה בנמל הצוללת האיטלקית "שירה" (Scire). מהצוללת יצאו ארבעה לוחמים רכובים על שני טורפדו. הלוחמים חתכו את רשתות המגן שבפתח הנמל והצליחו לחדור פנימה ולהצמיד מטעני חבלה לשתי אוניות מערכה - ה"ואליאנט" ו"המלכה אליזבת" - שהיו עיקר כוחו של הצי הבריטי במזרח הים התיכון. שני כלי השיט נפגעו, ואף שלא טבעו (כי הנמל היה רדוד), הן הושבתו לכשנה. כשמונה חודשים לאחר מכן, ב-10 באוגוסט 1942, הצליחו הבריטים להטביע את ה"שירה" בעת שהייתה בדרך לפעולה דומה בנמל חיפה. כיום ניתן לצלול לשרידיה במפרץ חיפה.

לאחר כשנה של כישלונות ביבשה ובים החלו גם בעלות הברית להפעיל יחידות מיוחדות. תחילה הוקמו ביולי 1940 ה-LRDG (ראשי תיבות של Long Range Desert Group) שפעלה במדבר המערבי וה-SBS (ראשי תיבות של Special Boat Section). לאחר מכן, ביולי 1941, הוקמו ה-SAS (ראשי תיבות של Special Air Service). ביוני 1942

בחזרה הביתה. המשימות של היחידות הימיות המיוחדות עברו לאחריותה של יחידת הנחתים המלכותיים (Royal Marines). אולם מפקדי היחידה הבינו לאחר שנים ספורות כי מדובר במשימות ספציפיות רבות, וכי אי אפשר לדרוש מהנחתים להתמחות בכלן, ולכן הוקמה ה-SBS מחדש. זו נטלה על עצמה אחריות גם למשימות שבמלחמת העולם השנייה מיאלו יחידות ימיות מיוחדות אחרות.²² ה-SBS במתכונתה החדשה השתתפה במלחמות פוקלנד (1982), עיראק ואפגניסטן ומשמשת יחידת עילית ללוחמה בטרור יחד עם ה-SAS. גם היחידות המיוחדות של ארה"ב, ובהן היחידות הימיות המיוחדות, עברו צמצומים ושינויים בשנים שלאחר המלחמה. כך, למשל, ב-UDT, שב-1945 מנתה 1,000 לוחמים, נותרו לאחר המלחמה 52 קצינים ולוחמים בלבד. היחידה המוקטנת הפעילה שני צוותים שאיפשרו להנחית כוחות במלחמת קוריאה (1950-1953).²³ ב-1983 הוחלט לאחד את ה-UDT עם יחידת ה-Sea Air SEAL (Land) שהוקמה ב-1961. במשך 22 שנים התקיימו שתי היחידות האלה במקביל למרות הדמיון הרב ביניהן. ההבדל העיקרי ביניהן היה שה-UDT הייתה כפופה למפקדת הכוחות האמפיביים, ואילו ה-SEAL הייתה כפופה ישירות למפקדת הצי. בסופו של דבר משהו בצד הבין שאין הבדל של ממש בין דרכי הפעולה של שתי היחידות האלה וכי עדיף לאחדן. הפעולה הראשונה שלהן לאחר איחודן הייתה הפשיטה לאי גרנדה ב-25 באוקטובר 1983.²⁴

סיכום

משחר הלוחמה הימית השתמש הצד החלש במבצעים מיוחדים בים כדי לקזז את היתרון המספרי של הצד החזק: ניתוק עוגני הטריטוריות ו"מיקוש" חופי הנחיתה באמצעות יתדות ומוטות מיוחדים בתקופת יוון העתיקה, המבצעים המיוחדים של כוחות הקונפדרציה במלחמת האזרחים האמריקנית, פעולות השייטת העשירית האיטלקית החל מסוף שנות ה-30 של המאה ה-20 ופעולותיהן של היחידות המיוחדות הבריטיות בשנים 1940-1942, כאשר בעלות הברית היו בעמדת נחיתות וחיפשו פתרונות יצירתיים כדי להפוך את הקערה על פיה. למעשה, מאז הנסיגה הבריטית מדנקירק (יוני 1940) ועד הפלישה לסיציליה (יולי 1943) יכלו בעלות הברית המערביות לפעול באירופה הכבושה רק באמצעות הפצצות מהאוויר ומבצעי קומנדו. אולם במהלך 1943 חל שינוי בתפיסת היחידות המיוחדות בקרב בעלות הברית המערביות. מנשקו של החלש והנואש, הקלע של דוד, הפכו היחידות הימיות המיוחדות לכלי מרכזי דווקא בארסנל של גולית. הדוגמה הטובה ביותר לכך היא הצי האמריקני. בעקבות מחיר הדמים ששילמו האמריקנים במהלך הנחיתה באי טאראווה שבאוקיינוס השקט הפכה ה-UDT ליחידה חיונית שבלעדיה לא יצא לפועל שום מבצע נחיתה לכיבוש איים בדרך ליפן. הודות ליעילות שהפגינו היחידות המיוחדות במלחמת העולם השנייה הן נשארו - אם כי במתכונת מוקטנת - גם לאחר סיום המלחמה. כיום אין שום צבא משמעותי שאינו כולל יחידות מיוחדות, ימיות ואחרות. **תודות לפרופ' רותם קובנר מאוניברסיטת חיפה על הערותיו המועילות**

ההערות למאמר הזה מתפרסמות באתר הוצאת מערכות.

צוות קטן שכלל מתנדבים מתוך ה-Scouts and Raiders (סיירת של הנחתים) ואנשי הנצלה מחיל הים. הכוח המאולתר, שזכה לשם NCDT, עבר אימון של שבועיים-שלושה ולקראת הנחיתה נשלח לפוצץ את הבום - מצוף מחסום עם כבלי פלדה ועם רשתות נגד צוללות מתחתיו - שהיה על נהר באזור הנחיתה. פתיחת הנהר לשיט אמורה הייתה לאפשר כניסת נחתות ועליהן הריינג'רס לקראת ההשתלטות על שדה התעופה של נמל ליאוטי (Lyautey) שהיה בשליטת כוחות וישי.²⁰ הצלחותיהם של ה-NCDT ושל ה-COPPS היו שיעור חיובי לקראת הקמת ה-UDT. אך האמריקנים היו זקוקים לשיעור נוסף, והוא ניתן באי הקטן טאראווה שבאוקיינוס השקט.

הערכות המודיעין של הצי היו כי באי נמצאים כ-5,000 חיילים יפנים. לפני הנחיתה הקיפה צוללת את היעד כדי להעריך את החופים, תצלומי אוויר צולמו ונותחו, ומהם ניתן היה ללמוד על ביצורי האויב. אך איסוף המודיעין לא כלל נתונים על עומק המים. ביום ה"ע", 20 בנובמבר 1943, עברו הנחתים מספינות האם לסירות הנחיתה ולאמטרקס (נגמ"שים אמפיביים) והתקרבו לחוף תחת חיפוי ארטילרי של ספינות הצי. עיכובים גרמו לכך שסירות הנחיתה הגיעו לרף בשיא השפל ולא יכלו לעבור אותו. הסירות פרקו את החיילים על הרף, והם נאלצו לחצות את הלוגנה בהליכה ותחת אש ארטילרית ואש מקלעים. האמטרקס האיטיים הצליחו לעבור הודות לחלים שלהם את הרף, אך היו מטרות קלות לארטילריה היפנית. בתום לחימה עקשנית שנמשכה ארבעה ימים ספרו האמריקנים יותר מ-3,000 הרוגים (מתוך כוח של 35 אלף איש). מסקנת מפקדי הצי הייתה שיש צורך להקים יחידה שתבדוק את העומקים בדרך לחוף הנחיתה ואת החופים הנוחים (כמו ה-COPPS הבריטית) - יחידה שתדע לפרוץ דרך ימית (לפוצץ פתחים בריף, אם יש צורך) לפנות את המוקשים שבמים ואת המכשולים על החוף.

היחידה החדשה, UDT, הוקמה בעזרת יוצאי ה-NCDT, והיא הלכה וגדלה עד שמנתה אלף לוחמים לקראת הפלישה לאיים המרכזיים של יפן - פלישה שנחסכה בסופו של דבר בעקבות החרבתן של הירושימה ושל נגסקי באמצעות נשק גרעיני. מאז טאראווה לא הייתה הנחתה של כוחות אמריקניים על חוף שלא נבדק תחילה ולא נוקה ממיקוש וממכשולים על ידי לוחמי ה-UDT. לוחמים האלה, כמו גם ל-COPPS, היה תפקיד משמעותי גם בנחיתה בנורמנדי ב-6 יוני 1944. גם את יחידת ה-Beach Jumpers הקימו האמריקנים בשלב שבו בעלות הברית היו במתקפה ולצרכים התקפיים. היחידה, שכאמור הוקמה במרס 1943, הייתה הגרסה האמריקנית של היחידה הבריטית A-Force. מדובר היה בכוח מושט על סירות מנוע מהירות ועל טרפדות, והיו לו שני תפקידים: להוציא אל הפועל התקפות הסחה כדי להונות את האויב בנוגע למקום הפלישה וכן "לעוור" את מכ"מי האויב באמצעות ציוד לוחמה אלקטרונית. היחידה השתתפה במערכה בים התיכון ולאחר מכן באוקיינוס השקט.²¹

לאחר מלחמת העולם השנייה

לאחר שהסתיימה המלחמה נאלצו כל הצבאות שהשתתפו בה להתמודד עם קיצוצים גדולים. יחידות שלמות פורקו ושוחררו, ובהן גם היחידות הימיות המיוחדות. כמה יחידות בריטיות פורקו בעוד חייליהן נמצאים במזרח הרחוק, והיה עליהם לדאוג לעצמם להפלגה